

Medemenselijkheid

Zondag 3 oktober 2021

Ledevaertkerk, Chaam

Inleiding

Morgen, 4 oktober, is hetierendag. Dat is ooit begonnen vanwege Franciscus van Assisi. Van hem is bekend dat hij alle schepselen respecteerde. Alle mensen, maar ook de dieren. 4 oktober is de heiligendag van Franciscus, later werd die dag aangemerkt alsierendag. Van Franciscus wordt verteld dat hij tot de vogels preekte. En dat hij met een wolf in dialoog ging om vrede met de dorpelingen. Franciscus respecteerde iedereen en wilde zich nooit verheffen, niet boven andere mensen en niet boven andere schepselen. Tegelijkertijd beseftte hij dat ook hij een feilbaar mens was. Altijd zocht hij naar de vredelievende weg tussen mensen, en altijd, ook als het leven moeilijk was of als hij ziek was, zocht hij naar de dankbaarheid: dankbaarheid voor wat God op zijn pad had gebracht, of het nu iets moois was of iets minder moois. Franciscus liet een aantal teksten na. De bekendste hebben we al gezongen: het zonneliel¹. Heel bekend is ook een gebed, waarvan we nu weten dat het waarschijnlijk niet van Franciscus is, maar begin 20e eeuw is geschreven². In de geest van Franciscus. Dat gebed krijgt vandaag een plaats in de voorbeden. Thema vanmorgen is medemenselijkheid. We lezen een gedeelte uit het Johannesevangelie waarin het gaat over rechtvaardigheid én medemenselijkheid. Maar eerst lezen we een wijsheidsspreuk van Franciscus. Hij schreef deze spreuk voor de broeders van zijn orde en misschien ook wel voor de zusters Clarissen. En voor iedereen die nederigheid en medemenselijkheid nastreeft.

Eerste Schriftlezing: Franciscus, Wijsheidsspreuk 27³

Waar liefde is en wijsheid
daar is geen vrees en geen onwetendheid.
Waar geduld is en nederigheid,
daar is geen kwaadheid en geen opwinding.
Waar armoede is met vreugde,
daar is geen hebzucht en geen gierigheid.
Waar rust is en bezinning,
daar is geen bezorgdheid en geen ronddolen.
Waar de vrees van de Heer is om zijn hof te bewaken,
daar kan de vijand geen plaats vinden om binnen te dringen.
Waar barmhartigheid is en wijze maat,
daar is geen veeleisendheid en geen verharding.

Tweede Schriftlezing: Johannes 8:1-11

---

¹ Lied 742.

² Te vinden in het liedboek, naast lied 837 op pag. 1355.

³ Franciscus van Assisi, *De geschriften, vertaald, ingeleid en toegelicht door G.P. Freeman, H. Bisschops, B. Corveleyn, J. Hoerberichts en A. Jansen*, Gottmer, Haarlem, 2006-2, pag. 122.

Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

Op het eerste gezicht lijkt het verhaal uit het Johannesevangelie een beschrijving van een gebeurtenis in de tempel. Jezus zit daar om onderricht te geven. Ongetwijfeld komen diverse mensen naar hem luisteren. Dan komt er een groepje Schriftgeleerden langs die een vrouw met zich meenemen. Ze is betrapt op overspel. De Schriftgeleerden zetten haar in het midden van de kring. Het is een scene die in vrijwel geen enkele Jezusfilm ontbreekt. Misschien wel omdat het zo beeldend beschreven is. Die vrouw wordt in het midden te kijk gezet. Van de man met wie ze overspel pleegde ontbreekt elk spoor. "Volgens Mozes moeten we haar stenigen," roepen ze. Het is een gênante vertoning. Je krijgt de indruk dat het niet om rechtvaardigheid gaat, maar om te zien of deze Rabbi Jezus te betrappen is op een uitspraak die niet strookt met de wet van Mozes. Maar Jezus laat zich niet op deze manier op de proef stellen. Hij neemt een soort van time-out. Zegt niks, bukt zich, schrijft in het zand. Een fascinerende reactie. Ze blijven aandringen. Vasthoudend zijn ze. Dan richt Jezus zich op. Nu zegt hij wel iets. "Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen!" Het is een staande uitdrukking geworden. Denk eerst eens na over je eigen feilbaarheid, voordat je iemand anders veroordeelt. Een meesterlijke reactie. Zo hoeft hij de Schriftgeleerden niet aan te vallen op hun schijnheilige actie: ze kwamen immers niet om recht te halen, maar om Jezus ten val te kunnen brengen. Hoewel ze dat in alle toonaarden zullen ontkennen. Wat de Schriftgeleerden hier doen is niet koosjer, maar een discussie daarover zou evenmin koosjer zijn. Het oordeel dat de Schriftgeleerden over Jezus hadden willen vellen, door hem te betrappen op een oordeel over een schuldige vrouw, komt als een boemerang bij hen terug. "Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen!" Om de beurt druipen ze af, te beginnen bij de oudsten. Jezus toont medemenselijkheid met de vrouw. Hij geeft haar de ruimte om opnieuw te beginnen.

Je kunt het verhaal ook op een andere manier lezen. Hoe het ook precies gebeurd is lang geleden in de tempel, het is niet voor niets zó opgeschreven als het is opgeschreven. Een gesprek in de tempel over de wet van Mozes en over overspel. Overspel of echtbreuk is het breken van een verbond. In veel profetische teksten komen we overspel tegen als beeldspraak voor het verbreken van het verbond met God. Overspel is een metafoor voor afgodendienst. Telkens als het volk Israël ontrouw is tegenover de Eeuwige. Als je het verhaal zo leest, is het niet vreemd dat de vrouw alleen is. Deze vrouw staat voor het ontrouwe volk Israël. Het volk dat de Eeuwige telkens bedroog met andere goden. Zoals bijvoorbeeld bij de aanbedding van het Gouden Kalf. Mozes is de berg op gegaan om de wet te ontvangen. God schrijft de Tien Woorden in steen, met zijn vinger. Maar intussen is het volk ongeduldig geworden. Ze hebben hun gouden sieraden omgesmolten tot een afgodsbeeld. God constateert dat het volk ontrouw is geworden en wil het straffen. Maar Mozes neemt het op voor het volk. Hij zoekt de 'zachtheid van het aangezicht van de Eeuwige'. En God ziet er vanaf het volk te straffen. Eenmaal beneden wordt Mozes wél heel kwaad. In zijn woede smijt hij de stenen tafelen in stukken neer en vernietigt hij het gouden kalf. Maar uiteindelijk gaat hij terug de berg op, om opnieuw bij de Eeuwige de Tien Woorden te halen. Ditmaal schrijft God niet met zijn vinger, maar moet Mozes zelf aan het werk.

Dit verhaal over Mozes, het gouden kalf en de stenen tafelen is een verhaal dat de hoorders van het evangelie zeker kenden. Mozes die afdaald en opstijgt om te bemiddelen voor het volk. God die met zijn vingers de Woorden in steen schrijft. Als de overspelige vrouw model staat voor Israël, dan staat Jezus misschien voor Mozes. Jezus bukt zich en richt zich weer op. Zoals Mozes afdaalde en opsteeg. Tegelijkertijd neemt Jezus hier ook de rol van God op zich. God die met zijn vinger in steen schreef. De woorden van de wet, voor eeuwig in steen vastgelegd. Onwrikbaar, onvergankelijk. Jezus schrijft met zijn vinger in het zand, op de aarde. Wat hij schrijft is makkelijk weg te vegen, het is vergankelijk. Wát Jezus schrijft is misschien niet eens zo belangrijk. Mogelijk legt hij de zonde van de vrouw in het zand vast. Dát hij schrijft, zoals de Eeuwige ooit met zijn vinger schrijft, en dat het geschrevene kan worden uitgewist, dáár gaat het om. De zonde die ze heeft bedreven, kan worden uitgewist. Ze kan de ontrouw achter zich laten en een weg van trouw inslaan. De Schriftgeleerden hebben hun oordeel laten vallen. Die Schriftgeleerden waren overigens zelf deel van het volk Israël, dus als de vrouw voor Israël staat, behoren zij daar ook toe. Zij hebben hun oordeel achter zich gelaten. Jezus oordeelt haar ook niet. Ga, en zondig niet meer... Zondigen in bijbels perspectief betekent ook: je doel missen. Ga, en sla een nieuwe weg in, wees trouw aan het doel voor ogen. Het doel is medemenselijkheid, liefde, trouw aan God en de naaste. Jezus betoont medemenselijkheid aan het ontrouwe volk Israël. Ga en sla een nieuwe weg in, maak de Woorden waar. De Woorden die God aan Mozes gaf. Eerst had God zelf die Woorden in steen gegrift met Zijn vinger. De tweede versie was de menselijke versie, die Mozes maakte. Maar de Woorden zijn gelijk.

Overigens kan je nog een stap verder zetten in de interpretatie. De hoorders van het Johannesevangelie hadden niet allemaal een joodse achtergrond. In de vroege gemeente kwamen de volgelingen van Jezus in de praktijk tegenover de joden te staan die de wet bleven volgen. Als de vrouw in het midden van de kring staat voor Israël, dan spoort het verhaal de omstanders aan niet te oordelen. Het rabbijnse jodendom en de christelijke kerk mogen er beiden zijn. Helaas is dat in de geschiedenis anders gegaan, en dat mogen wij christenen onszelf zeker aanrekenen.

Oordeel niet te snel. Het zou een raadgeving van Franciscus kunnen zijn. Franciscus zocht naar geduld en nederigheid. Hij zocht naar vreugde en eenvoud. En vooral naar wat mensen opbouwt in plaats van afbreekt. Zijn roeping vond plaats in een bouwvallig kerkje in Damiano. Hij hoorde een stem die sprak: "Ga en bouw mijn huis!" Vervolgens gebruikte hij de opbrengst van zijn vaders handelswaar om het kleine kerkje letterlijk weer op te bouwen. Tussen hem en zijn vader is het daarna niet meer goed gekomen. Franciscus ging letterlijk bouwen, maar ook figuurlijk. Hij zocht naar verbinding tussen mensen. Voor melaatsen en zieken zette hij zich in, hij leefde vóór hoe je vreugdevol in eenvoud kan leven. Zo bouwde hij aan een erfenis van eenvoud en harmonie. Waar rust is, is geen bezorgdheid, waar barmhartigheid is, is geen verharding. Het zijn mooie woorden, die toch ook geworteld zijn in realiteit. Bezorgdheid, verharding, vrees, onwetendheid. Het komt allemaal voor en het is niet altijd te voorkomen. Dat wist Franciscus heel goed. Maar in navolging van Christus zocht hij steeds die andere weg. De weg naar medemenselijkheid. Weg van het oordeel.

Als ik denk aan die kring van Schriftgeleerden met hun stenen, klaar om de overspelige vrouw te executeren, dan zie ik ook een ander beeld voor me. Ze zijn gekomen om met die stenen een mensenleven af te breken. Zouden ze die stenen ook kunnen gebruiken om te bouwen? Zoals Franciscus het kerkje in Damiano bouwde... Of zoals Franciscus spiritueel zijn erfenis van eenvoud bouwde. Ga, en bouw mijn kerk! Dat mogen wij doen!

Amen